

Poduk za življenje, pot k premoženju.

Iz „zlatih bukev“ prestavil Juri Pajk.

(Dalje.)

Marsikdo pravi: To bi bilo pač žalostno, ko bi si celó nič počitka ne privoшил? — Na to ti, ljubi prijatel, odgovorim tako-le: Rabi svoj čas dobro, ako si hočeš počitka pridobiti; ker pa veš, da minute varen nisi, ne zamudi ure. Počitek je čas, v katerem se marsikaj koristnega dovršiti dá. Počitek si pridene človek pridobi, lenuh pa nikdar. Življenje s počitkom in življenje s postopanjem, je dvoje. Veliko jih je, ki bi radi brez dela živeli, pa pridejo sčasoma na kant. Nasprotni pa delo napravi veselje, premoženje in spoštovanje. Beži pred veseljem, in veselje bo za tabo hitelo. Pridna predica ima dvoje sraje; kar sem lastnik ovce in krave, mi vsakdo dobro jutro voši. V delavnosti moramo pa tudi stanovitni biti; gostači, ki se vseskozi selijo, drevesca, ki se vedno presajajo, ne rastejo nikoli tako veselo, kot če bi bile na enem mestu ostale. Trikrat seliti se, je toliko kot enkrat pogoreti. Hočeš svoje opravila dobro opravljene imeti, opravi jih sam; jih hočeš slabo oskrbljene imeti, daj jih družim opraviti.

Znano je, da okó gospodarjevo več opravi, kot obe roki. Če nimamo skrbí, nam več škoduje, kot če nimamo vednosti. Kdor na svoje ljudi ne pazi, mošnje odprto ali prazno nosi.

Preveč zaupanja na druge, je že marsikterega spravilo na beraško palico. V posvetnih rečeh pridemo z nezaupanjem dalje kakor z zaupanjem. Kdor se sam oskrbuje, je dobro oskrbljen. Hočeš dobrega služabnika imeti, služabnika, da ti bode vse opravila prav po volji oskrbel, oskrbi se sam.

Majhen pogrešek, večkrat veliko škode napravi. Zavoljo enega zgubljenega žeblja včasí kónj podkev zgubi; ko mu podkve zmanjka, se pokvari cel, s konjem pa jezdec. Vse to bi se ne bilo zgodilo, ko bi bil jezdec ob pravem času na podkve pazil.

Z delavnostjo in skrbjo pa se mora še zmernost družiti, ako hočeš, da pridnost dobiček donaša. Kdor ne zná ravno tako dobro hraniti kakor zaslužiti, ta se zná celo svoje življenje truditi, pa bo vendar kot revež umrl.

Mastna (tolsta) kuhinja napravi kumern testament. Kakor pridobljeno, tako zgubljeno; nektero premoženje se je že stopilo (prešlo), kar so žene pri kavi in čaji na šivanje in štrikanje, možje pa pri punču in kvartah na žago in kladvo pozabili. Hočeš k premoženju priti, moraš na varčnost ravno tako gledati kot na zaslužek. Amerika Španjcov z vsem pridobljenim zlatom ni obogatila, zakaj stroški so bili vedno večí kot dohodki.

Pregovor pravi dalje: Ena sama slaba navada stori več stroškov kot dva otroka. Varujte se tako imenovanih majhnih stroškov; — majhen potok naredi veliko vodo in povodinj; — dostikrat je majhna razpoka kriva, da se ladija utopi. Nasledek dobrih jedil je večkrat beraška palica. Norci drže odprte mize, pametni možje pa jedó iz njih. (Dal. prih.)

Zgodovinske stvari.

Še druga beseda o gornjo-mokronoški kapelici.

Vpraša lahko mnogo ljudi, odgovarjati mora v zadnje vendar le eden; nekaj odgovora pa bo še zamogel dati. Prvič: Kapelica sv. Mihaela še zdaj stoji na gornjem Mokronogu zraven stare farne hiše, pa za četrto ure deleč od cerkve sv. Petra. Tista kapelica je bolj novega zidanja, in je zdaj že tudi opuščena; rabi

se namreč za vinski hram. Dokler je bila farna cerkev še pri sv. Petru, so farmani stali v stari farni hiši; ker je bila pa cerkev sv. Petra predeleč za vsakdanje sveto opravilo, zatoraj so imeli bližnjo kapelico sv. Mihaela v rabo. Tedaj to nič ne zadeva že dostikrat omenjene stare opuščene kapelice, ki je tik cerkve sv. Petra. Kapelica Matere Božje pa, ki jo Valvazor tudi še zna na Trebelnem, je v sedanjo farno cerkev prezidana, ki je zdaj posvečena sv. Križu. — Drugič. Tisti Sončar, o katerem ljudje govorijo, ni drugi kakor Volbenk Jakob Sonce, ali njegov prednik ali naslednik, ki je v Valvazorjevih dneh (glej III. zvez. str. 425 Valvaz. bukev) imel gornjo-mokronoško grajščino v lasti. Še zdaj se Sončni marot imenuje kmetija, ki je kaci 50 stopinj pod cerkvijo sv. Petra, in je bila pred malo leti odkupljena od gornjo-mokronoške, ali po sedanjem od otoške grajščine. — Tretjič. Kar se tiče stare kapelice poleg sv. Petra v gornjem Mokronogu, njena podoba nikakor ni bizantinska, kakor sem že uni pot dokazal: preproge na oboku so gotične šege, in po vsaki strani kažejo na novejši čas. To moje razsodbo potrjujejo tudi drugi možje. Pred kratkem je bil pri meni ruski jezikoslovec g. Evgen Fortunatov; pokazal sem mu podobno imenovane kapelice; ali on je na prvo pričo izrekel: to ni bizantinsko. Sicer pa mora omenjena kapelica že dolgo zapuščena biti; deblo tistega bršlina, ki jo zdaj obrašča, je blizo čevlja debelo. — Če je komu mar za najstareje zidarije na Krajskem, naj pomni, da farna cerkev sv. Jurja v stari Loki je tudi iz tiste prestopne šege, ki druží romanske okrogline s špičastimi oboki, in močne čveterovoglate stebre z gotičnimi oblikami, tedaj iz 13. stoletja; in pri vsi tej starosti se malo o njej govori, marveč se toži, da je tako neokorna, neprijazna, in le gleda se, kako bi se hitreje podrla in z drugo namestila. Prav bi bilo, da bi stavbne šege spoznati se kaj bolj učili; vedili bi bolj prav kako zidanje soditi, ga bolj prav ceniti, pa tudi bolj prav popravljati. Hicinger.

Slovstvene stvari.

1. Težko sem pričakoval, kaj bo rekel Svetec o besedi lih, pa nisem nič pričakal. V pisavi se je nekoliko ogibajo in rabijo raje ravno; češ, da je una germanizem. Res pomeni lih v stari nemščini „Gestalt“, Beschaffenheit, in odtod gelich, dieselbe Gestalt, solich = so beschaffen, welich = wie beschaffen (Heyse I. 567).

Toda jez menim, da je lih ena tistih besed, ki sta jih imela v starodavnih časih oba naroda vkupaj, le pozneje so dobile pri vsakem razne pomene, in zato ne smemo misliti, da so germanizmi, tako so naše, kakor unih. In ljudstvo jo rabi to besedo v raznih pomenih:

- a) temporalno, da naznani enočasnost dveh djanj, postavim: lih pristopili so, ko sem prišel v cerkev. Lih dvanajst je bila, ko sem v Kamnik prišel;
- b) concessio (obwohl, während), na primer: Če lih sam strada, pa mu vendar daje. Zmeraj govori, desilih nič ne vé;
- c) kaže, da se dve lastnosti čisto ujemate, postavim: Lih taki klobuk sem kupil, kakor ga imaš ti;
- d) včasí besedo bolj potrdi in omeji, ter ima zgolj adverbialni pomen, post.: skoraj so ga ujeli, lih komaj jo je odnesel. Čakaj malo, lih zdaj bo kuhana večerja. Lih kar je bil tukaj. Lih zdaj bo prišel (alsogleich).

Tudi Vodnik jo je rabil, na primer: Deslih kmetiškega stanu, se je (Vega) vendar dobro obnašal.

Ne smemo misliti, da je naš lih izpeljan iz nemškega *gleich* (pač pa je tisti glih napačno posneti po njem, toda po nevednosti), marveč mi smo staro besedo ohranili primitivno, Nemci pa so jo spremenili, ali pa jo rabijo kot „Nachsilbe“, post.: *männiglich*, *königlich* in drugi. Veči germanizem je „ravno“, zakaj tu smo posneli po nemškem duhu, in mehanično prenesli besedo, ki pomeni lokalno ravnoto (*eben*, *planus*) za tisti „eben“, „just“, „gerade.“

2. Taka je tudi z besedo žlahta; althochd. je povedala beseda *slahta* to, kar sedanje *Geschlecht*, *Gattung*. Oni so jo spremenili v „*Geschlecht*“, mi jo imamo pa še, kakor je bila. Toraj je dobro rečeno „midva sva si v žlahti“, to je, sva ene rodovine. Tisti soroden pa je nekako neroden, ker je sestavljen. In tako tudi izpeljani prilog žlahtni (*nobilis*) se skozi in skozi ujema s primitivnim pomenom, kdor namreč več slavni narodov ima, da je že po predcedih znan, in da izvira iz slavne rodovine, ta je žlahten človek. Saj tudi Ciceron pravi: *Nobilis etiam sic definitur, ut sit is, qui imagines, majorum habet. Verr. V. 14.* Nemci so spremenili besedo in pomen, mi pa imamo oboje.

3. Še imam eno besedo, ki jo ni med ljudmi (kolikor jez vem), in tudi pri pisateljih ne, pa je škoda za njo, stari pisatelji so jo rabili pogosto in dobro. Namreč „zdajci“. Narajma se sèm ter tje ta beseda, toda vselej v pomenu sedaj, to pa ni prav, ker ste dve različni besedi. Le enkrat sem jo bral prav obrnjeno, če se prav spominjam v Drobtinica 1858, v pesmi o sv. Justinu, stavka ne vem.

Pomen besede zdajci je lih tisti, kakor grški *εὐθὺς*, *εὐθέως*, kadar namreč se naznani, da sledi dvoje djanj hitro in neposrednje eno za drugim, tako da je prvo dovršeno in brž drugo nastopi. Grki so rabili svoj *εὐθὺς* tudi pri partic. aor. tako da je stal pri participiu, veljal pa za glavni glagol cf. *τοὺς καλοὺς εὐθὺς ἰδόντες εἶπον γιγνώμεθα* — lepe ugledavši zdajci postanemo jim dobri (dobrohotni), ali kakor hitro zagledamo — precej smo dobri. -- Kakor Grki pri particip. aor. *εὐθὺς*, tako so rabili naši predniki zdajci pri glag. dovr. brez ozira na preteklost ali sedanjost ondi, kjer so hteli povedati, da je nastopilo drugo djanje, torej ko je dovršeno prvo; rabil ga je Trubar, posebno rad in kaj umetno Japel.

V dokaz tega navedemo izgledov: Inu on praui knim, Hodita sa meno, etc. Inu ona sdaizi sapustita nyu mresche, inu gresta sa nim. Trub. Matth. 4. (Vulg. „at illi continuo relictis retibus secuti sunt cum.“ Japel: sdajzi, Gollm.: koj; *οἱ δὲ εὐθέως ἀψέντες ἠκολούθησαν.*) — Inu on nyu poklizhe, inu ona sdaici sapustita ta zholn, inu nyn ozheta in gresta sa nim. Trub. ibid. (Vulg. illi autem statim relictis retibus etc. Japel: ona dva pak sta sdaizi mreshe inu ozheta sapustila inu shla. Gollm.: ona pa sta prezej etc.) — Kadar potle nadloga ali preganjanje sa vole bessede vstane, se sdajzi pohujshajo. Japel. Mark. 4. 17. (Vulg. deinde orta tribulatione — confestim scandalizantur; *εἰτα γενομένης θλίψεως — εὐθέως σκανδαλίζονται*; Gollm.: prezej.) — Inu kadar je on is zholna vun stopil, je sdajzi njemu na pruti prishal, in drugi. Japel. Mark. 5. 2. (Vulg.: et exeunti ei de navi statim occurrit etc. *καὶ ἐξελθόντι αὐτῷ — εὐθέως ἀπήντησε.*)

Kar imajo stari dobrega, moramo hraniti, da se nam ne pogubi, da pojdemo naprej. Japel ima marsikaj hvalevrednega. Bil je mož velikanski, in njemu v čast in slavo, menim, bili bi novi prestavljavci sv. pisma prav učinili, ko bi bili naredili: Japel editio altera — nova — emendata, ali kaj tacega; zakaj v reči je on dober, le jezik je treba popraviti sedanjim potrebam pri-

merin; tudi je Japel prestavljal po Vulgati z ozirom na original, in re ipsa je menda malo popravljati.

4. Kako bi v slovenski prestavljali vezi: *sowohl — als auch*; et — et, *quum — tum*; *τέ — καί*? Mi takih vezi nimamo, ker smo vajeni govoriti v kratkih stavkih; rabiti: tako — kakor po nemščini diši; včas si pomagamo z in, in pa, ali kako drugače (*der alte sowohl, wie der junge — mladi in stari, oba sta norca*), povsod pa ne shajamo, in vendar je težko tvegati se takih vezi pri prestavljanji dolgih period grških in latinskih. Luka! što veliš?

P. Ladislav.

Poduki raznega obsežka.

Korist tesno- ali hitropisov (stenografičnih zapiskov).

Iz Gorice. Tesnopis, hitropis ali brzopis je ona važna umetnost, ki te uči, kako z zbežnimi in zvezivnimi znamkami besede govoritelja pisaje lahko natanko slediš in sicer tako hitro in čisto zaznamovaš, da tvoje pisanje vsaki v tej umetnosti podučen vsaki čas lahko in zanesljivo prebere.

O koristi te lepe umetnosti bi se dalo veliko govoriti. Pa naj le to omenim:

1. Hitropis pamet vedno bolj in bolj bistri, ker tesnopisec prejšni stavek še piše, in že tudi na sledečega paziti mora. Tesnopisec se tako deleč priuči, da ga pri prebiranju pisanega prve besede na celi stavek spominjajo.

2. Večkrat se primeri, da imamo ali premalo časa ali premalo papirja, kadar si hočemo kaj zapisati. Tesnopis nam oboje prihrani.

3. Koristno je vsakemu človeku, da si piše dnevnik. In pri tem nam brzopis k veliki pomoči stoji.

4. Iz popotovanja dobivamo še le takrat največ hasen, kadar si vse zapomnimo, kar smo vidili in poskusili. Tudi tu nam hitropis kakor zvest prijatelj na strani stoji.

5. Pesnikom in družim pisateljem je tesnopis posebno koristen, da zamorejo hitremu teku svojih misel tudi s peresom slediti.

6. Pripeti se večkrat, da se mora ta ali oni govoritelj hitroma k govorjenju pripraviti. V tej zadregi mu je tesnopis dobro došel.

7. Tudi učenec v šoli ali vojak v taboru se ne bo lahko tej lepi in važni umetnosti odrekal.

8. Mi je li treba še omeniti urednikov, trgovcev, uradnikov in veliko družih oseb, katerim je hitropis večkrat bolj potreben, kakor vsakdanji kruh? To je gotovo, da zbori brez tesnopisa biti ne morejo. — Kaj bom še dalje govoril? pogledjmo, kako se v tem obziru drugi narodi obnašajo in vedejo.

A. M...vič.

Lepoznansko polje.

Slava in ljubezen.

Novela.

(Dalje.)

Bilo je to jesenski čas leta 1809. Važno res leto! Kdo se ga ne spominja!

Ravno tisti čas zapovedal je silni Napoleon s cesarskim svojim dekretom od dné 14. vinotoka, da se imajo odslej okrožje Vilajsko, Kranjsko, Koroško, cela Istria, Reka, Trst, Primorje hrvaško, Dalmacija z vsimi svojimi otoki, dalje cela civilna in vojaška Hrvatija unekraj Save — da vse te pokrajine imajo se zvati „ilirske pokrajine“. V tem svojem dekretu razodel je tudi Napoleon voljo svojo, da namreč na temelji stare histo-